

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з
порушеннями зору

Виконала: здобувач освіти
групи СОБ(л)-4 (2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Жажко Дар'я Юріївна
Керівник: Горшкова Г. В.
Рецензент: Чопік О.В.
Нормоконтроль: _____ Алла НАДТОЧІЙ

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 62 с., 2 табл., 4 рис., 51 джерело, 6 додатків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально діагностувати особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

Об'єкт дослідження: зв'язне мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

Предмет дослідження: особливості розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в удосконаленні логопедичної роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору. Забезпечення підвищення ефективності корекційної роботи через впровадження методів, що сприяють повноцінній мовленнєвій діяльності дітей та їх соціальній адаптації. Розвиток зв'язного мовлення є важливою передумовою для успішної освітньої та соціальної інтеграції дітей з порушеннями зору, тому питання його корекції має вирішальне значення в контексті сучасної спеціальної освіти.

ДІТИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ,
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА, КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД, ПОРУШЕННЯ
МОВЛЕННЯ, ПОРУШЕННЯ ЗОРУ

ВСТУП

Актуальність проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору зумовлена зростанням кількості дітей з даними особливостями, а також специфічними труднощами, що виникають у процесі їх мовленнєвого розвитку. У сучасному суспільстві здатність до ефективного спілкування є одним із ключових чинників успішної соціалізації, навчання та розвитку особистості. Проте діти з порушеннями зору стикаються з цілою низькою бар'єрів на шляху до опанування повноцінного мовлення, після втрати або значного зниження зорових функцій негативно впливають на процеси сприйняття, запам'ятовування та відтворення мовленнєвих моделей. Це може привести до затримки розвитку зв'язного мовлення, формування обмеженого словникового запасу, а також до труднощів з граматичним оформленням мовленнєвих конструкцій.

Порушення зору спричиняє зміни в когнітивній діяльності дитини, що відображаються на її мовленнєвих можливостях. Зорова система продовжує важливу роль у сприйнятті навколишнього світу, а її пошкодження до того, що діти з подібними порушеннями не підтримують необхідної зорової інформації, яка служить основою для формування мовлення. Діти з порушеннями зору змушені більше подаватись на інші канали сприйняття – слуховий, тактильний, руховий, – що вимагає від них більшої сили для освоєння інформації та побудови зв'язного мовлення. Це, у свою чергу, створює додаткові труднощі в навчанні, після шкільної програми побудовано з розрахунком на стандартне функціонування зорового аналізатора.

Однією з ключових проблем є те, що діти з порушеннями зору часто не можуть самостійно опанувати навички зв'язного мовлення на рівні своїх однолітків. У них забезпечується складність з побудовою логічно завершених висловлювань, наступним викладом думок, а також з використанням адекватних мовленнєвих конструкцій. Це може призвести до соціальної ізоляції, зниження самооцінки та труднощів у навчанні. Зважаючи на це,

актуальність проблем розвитку зв'язного мовлення у даній категорії дітей стала не тільки в забезпеченні успішного навчання, а й у сприянні повноцінній інтеграції цих дітей у соціум.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою в удосконаленні системи логопедичної роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору, а також забезпечує підвищення ефективності корекційної роботи через впровадження сучасних методів, що сприяють повноцінній мовленнєвій діяльності дітей та їх соціальній адаптації. Розвиток зв'язного мовлення є важливою передумовою для успішної освітньої та соціальної інтеграції дітей з порушеннями зору, тому питання його корекції має вирішальне значення в контексті сучасної спеціальної освіти.

Проблему розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору Є. Синьова, Т. Овсієнко, В. Купрас, Л. Куценко, А. Колупаєва, С. Стеблюк, О. Федорова, С. Федоренко, М. Поліковські та ін.

Попри наявності значної кількості досліджень, тематика розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору залишається недостатньо вивченою.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дагностувати особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

Об'єкт дослідження – зв'язне мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

Предмет дослідження – особливості розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання дослідження:

1. Дослідити теоретичні аспекти розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору
2. Діагностувати стан зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору

3. Розробити методичні рекомендації для вчителів-логопедів щодо впровадження індивідуалізованого і диференційованого підходів до розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями зору.

Методи дослідження:

— теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури для з'ясування особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору;

— емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний етап), комплекс адаптованих діагностичних методик: методика Л. Трофименко для оцінки рівня сформованості імпресивного мовлення на основі аналізу розуміння граматичних конструкцій, просторових відношень та текстів; методика М. Шеремет для вивчення специфіки розвитку мовлення у дітей з особливими освітніми потребами, включаючи порушення зору; методика В. Тарасун для дослідження зв'язного мовлення у формі діалогу, переказу текстів і виконання інструкцій.

— статистичні: якісний і кількісний аналіз результатів дослідження.

Застосування зазначених методів дослідження дозволило комплексно вивчити проблему, оцінити ефективність особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору та запропонувати практичні рекомендації щодо впровадження індивідуалізованого і диференційованого підходів для розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.

База дослідження: комунальний заклад «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» Запорізької обласної ради.

Апробація. Жажко Д.Ю. Особливості розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору. VI Міжнародна науково-практична конференція студентів і молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (10-11 квітня 2025, м.Запоріжжя).

Методологія дослідження. Дослідження ґрунтується на комплексному підході до аналізу особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору. Основу методологічного підґрунтя становлять сучасні наукові концепції тифлопедагогіки, логопедії, спеціальної та інклюзивної освіти.:

- концепції навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі (А. Колупаєва, Ю. Рібцун, Г. Стеценко, Л. Іщенко);
- особливості мовленнєвого розвитку дітей з порушеннями зору (Є. Синьова, С. Федоренко, М. Поліковські);
- сучасні логопедичні методики розвитку мовлення у дітей з порушеннями (Л. Лепеха, М. Городиська, М. Шеремет, К. Маріанна, Х. Барна).

Теоретичне значення роботи полягає у наданні психолого-педагогічної характеристики дітей молодшого шкільного віку із порушеннями зору, дослідженні стану розробленості проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору та визначенні особливостей індивідуалізованого і диференційованого підходів у розвитку зв'язного мовлення дітей зазначеної категорії.

Практичне значення роботи полягає у добірці й адаптації методичного інструментарію за темою дослідження; розробці методичних рекомендацій для вчителів-логопедів щодо впровадження індивідуалізованого і диференційованого підходів до розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями зору. Результати дослідження можуть бути використані під час освітнього процесу здобувачів спеціальної освіти та у професійній діяльності вчителів-логопедів.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів – теоретичного та емпіричного, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг становить 62 сторінки, з них основного тексту – 39 сторінок. Список використаних джерел містить 51 найменування.

ВИСНОВКИ

Дослідження особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору дозволило дійти наступних висновків.

1. Теоретичний аналіз проблеми показав, що порушення зору значно впливають на формування зв'язного мовлення. Діти з порушеннями зору мають труднощі у формуванні граматичних структур, розширенні словникового запасу та розвитку когерентного мовлення. Вони потребують спеціальних умов для розвитку мовленнєвих навичок, серед яких важливу роль відіграють слухові та тактильні методи сприйняття інформації. Дослідження розвитку зв'язного мовлення дітей із порушеннями зору базується на положеннях логопедії, психології та дефектології. Вчені (А. Колупасва, І. Марченко, Ю. Рібцун) відзначають, що зорові обмеження впливають на формування уявлень про світ, що, у свою чергу, позначається на побудові мовлення. Основні труднощі дітей із порушеннями зору: обмежений словниковий запас через зменшений обсяг сенсорного досвіду, складнощі у формуванні логічно структурованих висловлювань, проблеми з деталізацією описів та переказів, використання простих граматичних конструкцій.

2. Емпіричне дослідження стану зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору було проведене за допомогою трьох верифікованих методик (Л Трофименко, М. Шеремет, В Тарасун). Для виявлення рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору на основі перерахованих методик було відібрано чотири завдання. Найпоширеніші труднощі: недостатній словниковий запас (86% дітей), труднощі у побудові зв'язних висловлювань (71%), складність у переказі текстів (43%). Дослідження засвідчило, що рівень розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями зору є неоднорідним та недостатнім для більшої кількості випробуваних.

3. Розроблено методичні рекомендації для вчителів-логопедів, які спрямовані на впровадження індивідуалізованого та диференційованого підходів до корекційної роботи. Основними принципами є: індивідуалізація навчання – врахування сильних і слабких сторін дитини, її збережених аналізаторних можливостей; диференціація завдань – розподіл дітей за рівнем мовленнєвого розвитку, використання адаптованих методів роботи; застосування спеціальних методів і прийомів – слухові, тактильні вправи, рольові ігри, інтерактивні форми роботи.

Проведене дослідження підтвердило, що ефективний розвиток зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору можливий за умов комплексного підходу. Використання спеціально адаптованих методик, активне залучення слухових і тактильних каналів сприйняття, а також створення сприятливого мовленнєвого середовища сприяють покращенню мовленнєвих навичок і комунікативної активності дітей. Отримані результати можуть бути використані в практичній діяльності логопедів, тифлопедагогів та вчителів початкової школи для оптимізації навчального процесу дітей із порушеннями зору.